

PUBLIKAČNÁ ČINNOSŤ A VEDECKÉ PUBLIKOVANIE AKTUÁLNE ZMENY A TRENDY Z POHĽADU SLOVENSKEJ POĽNOHOSPODÁRSKEJ KNIŽNICE

PUBLICATION ACTIVITIES AND SCIENTIFIC PUBLISHING TRANSFORMATION AND CURRENT TRENDS FROM THE POINT OF VIEW OF THE SLOVAK AGRICULTURAL LIBRARY

Eubica JEDLIČKOVÁ

Abstract

The current trends, changes and trends in the field of scientific communication and scientific publishing in the specific contexts are described. Paper focuses on the transformation of publication activities registration system in Slovakia (CREPČ/CREUČ), the development of permanent identifiers of information entities (in particular the ORCID) and the development of tools for controlling the originality of (not only) scholarly publications (namely iThenticate). All described thematic blocks are presented on the activities of the Slovak Agricultural Library.

Keywords

publication activities, CREPČ/CREUČ, scientific publishing, perzistent identifiers, ORCID, antiplagiatory tools, iThenticate, Slovak Agricultural Library in Nitra

Úvod

Remediačný charakter vedeckej komunikácie a disseminácie výsledkov vedeckého poznávania nadobúda najmä v období posledných 30 rokov výrazne dynamickejšiu povahu. Vedecké publikovanie nie je len súčasťou vedeckej komunikácie a spôsobom prezentácie intelektuálnej činnosti akademického prostredia, ale nadobúda povahu významného evaluačného prvku nielen jedinca, ale aj akademickej inštitúcie. Na Slovensku sa situácia v tomto smere zásadne zmenila v rokoch 2007 a 2008, kedy bol spustený projekt vytvorenia Centrálného registra evidencie publikačnej činnosti (CREPČ) a Centrálného registra evidencie umeleckej činnosti (CREUČ). Do života tak bola uvedená platforma, ktorá sa stala jedným z nástrojov pre delenie dotačných prostriedkov verejným vysokým školám na Slovensku. Hlavným výkonným prvkom celého procesu sú akademické knižnice verejných vysokých škôl, ktoré v nadväznosti na celý proces musia prispôsobiť svoje knižničné informačné systémy (KIS) a adaptovať štandardy platné pre oblasť bibliografického popisu dokumentov. V roku 2018 prichádza zásadná systémová zmena v podobe spustenia nového aplikačného riešenia, výsledkom sú registre s označením 2: CREPČ2 a CREUČ2.

Rozmach elektronického komunikačného prostredia, ako aj tlak na potrebu publikovať (byť viditeľný v publikačnom priestore) prináša v kontexte vedeckej komunikácie a vedeckého publikovania niekoľko nových fenoménov: presýtenosť informačného prostredia, netransparentnosť publikačného procesu, problémy s jednoznačnou identifikáciou informačných prameňov, problémy s pôvodnosťou prác, dodržiavaním princípov publikačnej etiky a pod. Čoraz ťažšie sa vyhľadávajú dôkazy o tom, že nejaké autorské dielo je citované/odkazované a to nielen mimo špecializovaných databáz, ale aj v rámci týchto informačných produktov (či už štandardne bibliografických, alebo bibliometrických). Už na pôde tlačenej produkcie pôsobia mechanizmy, ktoré umožňovali jednoznačnú identifikáciu zdroja – napr. ISBN a ISSN. Tie však elektronického prostredia nevyhovujú. Identifikátory informačných entít sa rozširujú, formujú sa a etablojú systémy perzistentných identifikátorov

digitálnych informačných objektov a systémy perzistentných subjektívnych identifikátorov (autori, vydavatelia, korporácie spojené s publikačným procesom a pod.). Priblížime sa najmä jeden z takýchto identifikátorov, ktorý v súčasnosti nadobúda čoraz väčší význam – ORCID. V kontexte tlaku na pôvodnosť publikačných výstupov, dodržiavanie pravidiel publikačnej etiky, originality publikácií, silnejú aktivity zamerané na využitie potenciálu digitálnych technológií – objavujú sa nástroje na kontrolu originality, resp. antiplagiátorské systémy. Jedným z takýchto riešení je antiplagiátorský nástroj iThenticate, ktorý je základom služby Similarity Check (Crossref).

Slovenská poľnohospodárska knižnica pri SPU sa ako akademická knižnica SPU v Nitre snaží aktívne v rámci informačného vzdelávania, ale aj vlastnej koncepcie podpory vedeckého publikovania, nielen rozširovať povedomie o podstate a význame či už perzistentných identifikátorov, alebo aktuálnych trendoch v oblasti práce s vedeckým textom a vedeckého publikovania, ale priamo v kontakte s akademickou obcou zabezpečovať činnosti spojené s vyššie spomínanými fenoménmi. V kontexte evidencie publikačnej činnosti zamestnancov SPU je to nielen spracúvanie záznamov EPCA, ale aj implementácia rôznych typov trvalých identifikátorov do záznamov, priamy výkon agendy pridelovania DOI vybraným publikáciám SPU, propagácia práce (prezentácie, semináre, školenia) s ORCID identifikátorom a administrácia antiplagiátorského nástroja iThenticate na SPU v Nitre. Ide o priamu, ako aj nepriamu, participáciu na tvorbe a fungovaní informačných systémov, ktoré prekračujú hranice univerzity, sú však súčasťou celostnej štruktúry univerzitnej informačnej základne a systému.

Evidencia publikačnej činnosti

Objektívna potreba jasnej kvantifikácie výkonov slovenskej akademickej komunity na úrovni merateľných výstupov intelektuálnej produkcie v podobe publikačných výstupov priniesla v roku 2007 zrod systémového riešenia, ktorého kreovanie nebolo jednoduché a aj uplatňovanie v praxi nebolo, pre všetky zainteresované subjekty, ľahké. Rok 2008 priniesol do života rozvojový projekt Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky (MŠVVaŠ SR), ktorého základným cieľom bola komplexná automatizovaná evidencia publikačnej a umeleckej činnosti v podobe dvoch informačných produktov – Centrálného registra evidencie publikačnej činnosti (CREPČ) a Centrálného registra evidencie umeleckej činnosti (CREUČ). Zásadná zmena, ktorú realizácia projektu sledovala, bola systémová transformácia financovania verejných vysokých škôl na Slovensku (transparentnosť a kvantifikácia prerozdelenia štátnej dotácie týmto pedagogicko-výskumným pracoviskám), ako aj vytvorenie unikátneho informačného zdroja tak pre odbornú, ako aj laickú verejnosť. Subjektom, ktorý za registráciu publikačnej činnosti na vysokých školách niesol zodpovednosť boli na základe rozhodnutia zákonom určené akademické knižnice. Na strane týchto inštitúcií to znamenalo potrebu budovania informačného systému tak, aby tento zodpovedal požiadavkám na interoperabilitu a zdieľanie dát. Mnohé z akademických knižníc boli nútené zaobštarávať systémy, zodpovedajúce týmto požiadavkám. Registre fungovali na princípe mesačných exportov/importov z lokálnych knižnično-informačných systémov do korpusu registrov. Nasledovali kontroly, opravy, komunikácia medzi zainteresovanými stranami. Vykazovacie obdobie za určitý kalendárny rok bolo ukončené vždy 31.3., nasledovali opäť finálne kontroly, opravy a napokon uzavretie vykazovacieho obdobia, čo bolo približne v mesiaci jún. Po čase prestal tento systém vyhovovať potrebám. Preto bolo prijaté na strane MŠVVaŠ SR rozhodnutie o relevantných systémových zmenách a výsledkom je aktuálne nasadená verzia CREPČ2/CREUČ2.

Zámerom riešenia CREPČ2/CREUČ2 bolo vytvárať záznamy online s tým, že platforma sa stane jediným/základným zdrojom dát. S tým akademické knižnice vyjadrili zásadný nesúhlas a tak sa hľadali kompromisné riešenia, ktoré síce podstatu systémovej zmeny nenarušili, ale zachovávajú kontinuitu aj na strane knižnično-informačných systémov a vlastných informačných produktov knižníc (databázy publikačnej činnosti sú súčasťou lokálnych bibliografických databáz).

Prečo akademické knižnice trvali na svojich požiadavkách:

- problémy s harmonizáciou dát EPCA na strane UIS/AIS,
- granularita výstupov na strane CREPČ2 bola užšia, ako poskytujú verzie KIS,
- požiadavky na rôzne metriky najmä zo strany MŠVVaŠ SR, ale aj iných subjektov,
- pridaná hodnota KIS – dostupnosť plných textov z repozitárov knižníc,
- kontinuita na strane KIS.

V podmienkach SPU v Nitre sú aktuálne záznamy do registrov CREPČ2/CREUČ2 riešené spôsobom vytvorenia záznamu v lokálnom prostredí KIS ARL a následne sú dáta odoslané prostredníctvom dohodnutej služby do registrov.

Spomínali sme metriky a ich potrebu v rôznych výstupoch. Dáta, ktoré sa do databáz EPCA spracúvajú majú svoju špecifickú štruktúru, zachovaná by však mala byť požiadavka akceptácie formátov pre bibliografický popis dokumentov. Nakoľko vývoj v tejto oblasti sa okamžite posúva do vývoja KIS, práve akceptácia požiadaviek akademických knižníc saturuje túto potrebu. Najnovší vývoj v oblasti spomínaných štandardov odráža aj situáciu v kontexte elektronickej komunikácie a publikovania. Metriky (impakt faktor časopisov podľa JCR, SJR) sa dostávajú do štruktúry bibliografického záznamu. Preberajú sa z externých, licencovaných, informačných zdrojov (bibliometrické databázy) a korektné zapojenie dát nie je triviálnou záležitosťou, dodávatelia informačných systémov knižníc majú s touto problematikou skúsenosti, ktoré nedokáže ponúknuť subjekt mimo tohto prostredia. Preto, podľa nášho názoru, kvality záznamov publikačnej činnosti vyžaduje aj naďalej plnohodnotnú participáciu akademických knižníc na celom procese.

Identifikátor ORCID

Trvalé identifikátory informačných entít sa spájajú najmä s publikáciami a najmä s ich tlačenou reprezentáciou (ISBN, ISSN a pod.). Elektronické komunikačné prostredie prinieslo vznik a etablovanie vlastných systémov identifikátorov informačných objektov, ktoré zastrešujú najmä registračné agentúry zamerané na ucelené obsahové skupiny – patria sem napr. registračná agentúra Crossref pre registráciu akademického obsahu, DataCite pre registráciu dátových setov/výskumných dát a pod. (pridelujú DOI). Oddelenie komunikátu od autora, samozrejme, prinieslo aj výraznú potrebu jednoznačnej identifikácie pôvodcu aby bolo možné dielo spojiť so subjektom, zodpovedným za jeho vznik/prístupenie/šírenie. Túto potrebu museli riešiť napríklad aj spomínané (nielen) akademické knižnice a tak budujú systémy vecných, ako aj menných autorít. Každá autorita má vlastné kódové označenie (číselný kód), čo umožňuje vytváranie relácií s ďalšími dátami v rámci datasetu. Na pôde bibliografických databáz tak ich tvorcovia zaviedli vlastné systémy identifikácie autora, vydavateľa a pod. Najznámejšie bibliometrické databázy, Web of Science a Scopus, zaviedli vlastné systémy identifikácie, čím sa snažia jednoznačne určiť autora tak, aby bolo možné korektné asociovanie so všetkými jeho publikáciami v systéme. Web of Science používa ResearcherID, Scopus AuthorIdentifier. Každý systém má však uplatnenie iba v rámci svojho

prostredia. Okrem toho, ide o licencované, komerčné produkty. Výsledkom snáh o nasadenie identifikátora, ktorý by mal globálny (nie univerzálny, to nie je možné) charakter je systém ORCID. ORCID umožňuje spojiť na jednom mieste v rámci profilu publikácie v rôznych systémoch/databázach a zdieľať mnoho ďalších dát s akademikmi na celom svete. Je to jedinečný kód spojený iba s jednou konkrétnou osobou a aktuálne je integrovaný do rôznych informačných systémov práve vďaka možnostiam, ktoré ponúka čo sa týka objemu informácií o osobe, s ktorou je asociovaný. ORCID môžu používať jednotlivci na dobrovoľnej báze, ako aj inštitúcie na úrovni korporátnej licencie (skúsenosti majú napr. vybrané české akademické inštitúcie). V prípade inštitucionálnej licencie ide už o komplexné riešenie integrácie do základného informačného systému inštitúcie (v prípade vysokých škôl by to bol napríklad akademický/univerzitný informačný systém). O význame ORCIDu vypovedá nastupujúci trend v oblasti vedecky/akademicky profilovaného publikačného priemyslu, kedy autor musí mať v rámci svojich základných údajov uvedený ORCID. Registrácia je bezplatná.

Čo je to...

ORCID

- Trvalý a unikátny identifikátor autora/vedca (16 znakov)
- Jednoznačný identifikátor osoby v digitálnom prostredí
- Prostriedok na vytvorenie vzťahu/spojenie autora a jeho publikácií/pracovných aktivít

Prečo...

ORCID

- Globálny, ale osobný identifikátor autora/vedca bez ohľadu na jeho afiliáciu
- Nezávislosť na konkrétnej/jednej citačnej alebo bibliografickej databáze
- Uľahčuje zdieľanie informácií medzi vedcami, vydavateľmi a grantovými agentúrami vo svete
- Riešenie pre odlišenie autorov s rovnakými menami a/alebo ich variantmi
- Umožňuje vytváranie osobných bibliografií a ich manažment

Ako vyzerá ORCID (príklad)

ORCID ID
<https://orcid.org/0000-0003-3788-2433>

Ako na ORCID

- Vyplnenie registračného formulára
- Doplnenie ďalších informácií v profile
- Používanie identifikátora všade, kde je to možné.

ORCID a ďalšie identifikátory

- ResearcherID :: Web of Science
- AuthorIdentifier :: Scopus

Pomocou ORCID možno prepojiť alebo zdieľať dáta medzi Web of Science a Scopus tak, že si do profilu ORCID autor uvedie aj spomínané identifikátory R-ID ako aj AI.

Registrácia :: <https://orcid.org/>

Konzultácie
Ďalšie informácie
slpk@uniag.sk

iThenticate

iThenticate je systémový nástroj na kontrolu originality určený širokej skupine používateľov, ktorí pracujú s textami vyžadujúcimi originalnosť, vrátane editorov vedeckej literatúry rôznych typov a foriem. Producent ho ponúka samostatne, alebo ako súčasť produktov tretích strán. Rozdiel v cenových reláciách je výrazný. V podmienkach SPU v Nitre má univerzita produkt využívať vďaka členstvu v agentúre Crossref ako súčasť služby Similarity Check. iThenticate umožňuje kontrolu širokej škály dokumentov – nielen článkov ale napr. aj vybraných typov dokumentácie administratívneho charakteru, vedeckej, technickej a medicínskej dokumentácie, výskumných správ a projektov. Okrem vydavateľov ho využívajú akademické pracoviská rôzneho typu administratívne orgány, ale rôzne nadácie pre poskytovanie štipendií, grantov, projektové úrady, patentové úrady apod. Kontrolu možno urobiť pre texty v niektorom z 30 dostupných jazykových setov.

Korpus textovej/dátovej bázy iThenticate je tvorený viac ako 60 miliardami archivovaných webových stránok, 40+ miliónmi článkov vedeckého obsahu od vyše 590 vydavateľov a 105+ miliónmi aktuálnych webových stránok. Je tu tiež 300 000 diplomových a dizertačných prác od spoločnosti ProQuest. Po vložení súboru/textu do systému (podporuje niekoľko formátov, vrátane MS Word, Word XML, WordPerfect, PostScript a PowerPoint OpenOffice alebo čistý text) je vygenerovaný protokol Similarity Report, ktorá obsahuje informáciu o percentuálnom podiele zhody označenom ako Similarity Index. Správa obsahuje detailné informácie o zdroji zhody s vyobrazením originálneho textu a kontrolovaného textu.

Systém pracuje na princípe administrátora a delegovaných používateľov, ktorí pracujú v rámci vlastných skupín. Administráciu systému na SPU v Nitre zabezpečuje SIPK pri SPU. Okrem základného, ročného členského poplatku sa platí osobitný poplatok za každý kontrolovaný dokument, pričom poplatok za kontrolu jedného článku predstavuje 0,75 \$ za dokument do max. 50 strán.

Na tvorbe korpusu iThenticate aktívne participuje aj SPU v Nitre, či už v podobe plných textov registrovaného obsahu pridelením DOI (koordinácia SIPK pri SPU), alebo sprostredkované prostredníctvom vydavateľa, ktorý zabezpečuje vydávanie časti časopiseckej produkcie univerzity (DeGruyter).

Každý skontrolovaný dokument môže deklarovat' túto skutočnosť vložением loga (*Stamp of Originality*), ktoré je dostupné na webe producenta v rôznych typoch:

Záver

Akademická knižnica plní stále nezastupiteľnú funkciu v kontexte komunikácie informácií v akademickom prostredí a možno povedať, že práve v kontexte transformácie tohto prostredia a celej oblasti vedeckej komunikácie, začína plniť úlohy špecifického charakteru. Patrí sem najmä podpora vedeckého publikovania a aktivity zamerané na zvýšenie viditeľnosti intelektuálnej produkcie inštitúcie, s ktorou je afiliovaná. Dôležité miesto jej patrí aj z pohľadu tvorby a zdieľania špecifických typov dát. Informační špecialisti v akademických knižniciach sú aktívnymi a dôstojnými partnermi ostatným súčasťami univerzít, ktoré sa podieľajú na tvorbe a udržiavaní informačných systémov univerzít. Na pôde akademických knižníc vzniká a komunikuje sa obsah so špecifickou pridanou hodnotou.

Abstrakt

Príspevok približuje aktuálne tendencie, zmeny a trendy v oblasti vedeckej komunikácie a vedeckého publikovania v špecifických kontextoch transformácie systému evidencie publikačnej a umeleckej činnosti (CREPČ/CREUČ), vývoja systémov trvalých identifikátorov informačných entít (najmä identifikátor ORCID) a rozvoja nástrojov na kontrolu pôvodnosti vedeckých prác (konkrétne iThenticate) a dodržiavania princípov publikačnej etiky. Jednotlivé okruhy problémov približujeme na aktivitách Slovenskej poľnohospodárskej knižnice pri SPU na pôde univerzity.

Kľúčové slová

evidencia publikačnej činnosti, CREPČ, CREUČ, trvalé identifikátory informačných objektov, ORCID, antiplagiátorské systémy, iThenticate

Literatúra

- [1] ORCID. 2019. *ORCID* [online]. [cit. 2019-02-10]. Dostupné na internete: <<https://orcid.org/>>.
- [2] CREPČ/CREUČ. 2019. *Centrálny register evidencie publikačnej činnosti/Centrálny register evidencie umeleckej činnosti* [online]. [cit. 2019-02-10]. Dostupné na internete: <<http://cms.crepc.sk/>>.
- [3] iThenticate. 2004. *Antiplagiátorský nástroj iThenticate*. In: *Slovenská poľnohospodárska knižnica pri SPU v Nitre* [online]. [cit. 2019-02-10]. Dostupné na internete: <<http://www.slpk.sk/tsk/2019/ithenticate.pdf>>.

Kontakt

PhDr. Ľubica Jedličková, PhD., Slovenská poľnohospodárska knižnica pri SPU v Nitre, Štúrova 51, č. t.: +421376415043. E-mail: lubica.jedlickova@uniag.sk

Recenzent: doc.Ing. Klára Hennyeyová, CSc., Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre